

GEMEENTE ENSCHEDE

POSITION PAPER

UITDAAGRECHT

IN ENSCHEDE:

EEN

INVENTARISATIE

ENSCHDE

INHOUDSOPGAVE

AANLEIDING	3
-------------------	----------

CONTEXT – HET UITDAAGRECHT IN ENGELAND	3
---	----------

VOORBEELDEN VAN HET UITDAAGRECHT	4
---	----------

Nederland	4
-----------	---

Lokale voorbeelden	5
--------------------	---

BEPERKINGEN VAN HET UITDAAGRECHT	11
---	-----------

KRITIEK OP HET UITDAAGRECHT	13
------------------------------------	-----------

Nederlandse Vereniging voor Raadsleden	13
--	----

Wet versterking participatie op decentraal niveau	13
---	----

VRAGEN	14
---------------	-----------

BRONNEN:	14
-----------------	-----------

AANLEIDING

Momenteel wordt de participatieverordening van gemeente Enschede geëvalueerd. In de huidige participatieverordening van gemeente Enschede is het uitdaagrecht (Right to Challenge) opgenomen. De kern van het uitdaagrecht houdt in dat een groep (georganiseerde) bewoners taken van gemeenten kunnen overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan. Met het overnemen van gemeentelijke taken kunnen inwoners meedoen bij aanbestedingen door de overheid, waardoor ze concurreren met commerciële partijen. Met de participatieverordening geeft ook gemeente Enschede haar inwoners, maatschappelijke initiatieven en lokale bedrijven de mogelijkheid om gemeentelijke taken over te nemen wanneer deze groepen dat voorstellen. Met de evaluatie van de verordening rijst de vraag wat we als gemeente Enschede met het uitdaagrecht (moeten) doen. Hoe staan we ervoor met het uitdaagrecht? Wat doen we al op dit gebied in Enschede? Wat doen andere gemeenten? Zijn we erop voorbereid in onze organisatie als er een voorstel van inwoners komt?

CONTEXT – HET UITDAAGRECHT IN

ENGELAND

Het uitdaagrecht, ook wel het Right to Challenge, is in Engeland ontstaan. In 2011 werd het onderdeel van de Localism Act, met als doel om 'buurtrechten' een plek te geven binnen de publieke sector (VNG). Hiermee wil Engeland de invloed van inwoners op het lokaal bestuur vergroten (Tilburg). Het Right to Challenge wordt daar in de praktijk volgens de volgende stappen uitgevoerd:

1. Vormen van een bewonersorganisatie. Met een bepaald hulpmiddel wordt hierbij bijgehouden of een bewonersorganisatie voorbereid is en in welke mate.
2. Het benaderen van de overheid en het verwerven van informatie over de betreffende taak.
3. Het opzetten van een business case.
4. Het indienen van een 'expression of interest', waarna de overheid bepaalt aan welke richtlijnen voldaan moet worden om mee te kunnen bieden.
5. De overheid moet vervolgens de aanvraag aanvaarden, afwijzen of om meer informatie vragen.
6. Het bieden op de dienst om het uit te mogen voeren. De overheid maakt de keuze wie de dienst toegewezen krijgt.
7. In het geval dat de bewonersorganisatie het toegewezen krijgt, begint het uitvoeren van de publieke dienst.

Met het invoeren van het Right to Challenge heeft Engeland 13 jaar aan ervaring met en meer dan 4000 aanvragen over het uitdaagrecht waar lessen uit getrokken kunnen worden. Helaas blijkt het uitdaagrecht in Engeland in de praktijk weinig te zijn toegepast. Er zijn dus maar weinig voorbeelden van het uitdaagrecht uit Engeland. Een opsomming van een aantal oorzaken:

- De aanbestedingsprocedures en concurrentie met commerciële partijen maken dat inwoners zich nu kunnen kwalificeren om mee te doen. Een korte toelichting hierop: gemeenten moeten bij projecten met een bedrag vanaf € 50.000,- per jaar Europees aanbesteden (Europese aanbestedingsdrempel). Bij bedragen onder de Europese aanbestedingsdrempel moeten gemeenten voldoen aan inkoop- en aanbestedingsbeleid. Hierin staat meestal niets over of mee kunnen doen. De gemeente mag daarnaast een grote opdracht boven de Europese aanbestedingsdrempel niet opknippen in kleinere opdrachten. Burgerinitiatieven kunnen en willen daardoor vaak niet meedoen aan grote projecten.
- Inwoners moeten lastige trajecten volgen en binnen de gestelde kaders van de gemeente werken.
- Inwoners beheeren veelal niet de kennis en het vakjargon die de gemeente wel heeft.
- Inwoners ontvangen vaak weinig ondersteuning vanuit de gemeente.

- De gemiddelde doorlooptijd van het aanvragen van een overname van een dienst tot het daadwerkelijk overnemen, is 18 maanden.
- Daar komt bij dat de overheid zich vaak aangevallen voelt bij een dergelijk voorstel van inwoners. De relatie tussen inwoner en gemeente verandert dan.

Het uitdaagrecht zoals bedoeld in zijn oorspronkelijke vorm vindt dus niet plaats in Engeland. Wél heeft Engeland er ervaring mee opgedaan waardoor ze op een meer responsieve en samenwerkende manier met inwoners omgaan. Engelse gemeenten gaan eerder in gesprek met inwoners en inwonersorganisaties, kijken anders naar maatschappelijke initiatieven en bieden betere ondersteuning aan inwoners en hun initiatieven (VNG).

VOORBEELDEN VAN HET

UITDAAGRECHT

NEDERLAND

Ook in Nederland zijn weinig concrete voorbeelden bekend volgens de zuivere Engelse opzet van het uitdaagrecht. Volgens www.uitdaagrecht.nl heeft Nederland de volgende voorbeelden van uitdaagrecht (die op sommige momenten weer een bewonersinitiatief worden genoemd):

- In Zutphen beheren bewoners de gemeentelijke Jachthaven. Ze zijn daarmee verantwoordelijk voor het kleine onderhoud, innen het liggeld en verwijderen zwerfvuil in de haven. Dit initiatief ontstond toen gemeente Zutphen een beheerder zocht voor de nieuwe haven.
- In Aalsmeer heeft een stichting het onderhoud van een park overgenomen van de gemeente via het uitdaagrecht: 'We willen graag de kwaliteit van het park verbeteren'.
- In Eindhoven wilde een organisatie genaamd BOSS met het uitdaagrecht een vernieuwende aanpak voor outdoor-activiteiten ontwikkelen om jongeren weer op het rechte pad te brengen.
- Het Bewonersbedrijf Heechterp Schieringen heeft in Leeuwarden een klein afvalpreventiecontract afgesloten met de gemeente. Het bewonersbedrijf gaat de schoonmaak van portieken organiseren en probeert een eind te maken aan het dumpen van grof afval waar de buurt al jaren last van heeft. Dit doet het bewonersbedrijf in samenwerking met afvalverwerkingsbedrijf Omrin.
- Stichting bewonersbedrijven Zaanstad is het eerste burgerinitiatief in Nederland dat als onderaannemer meedraait in professionele wijkteams. Bij de aanbestedingen die de gemeente uitschreef voor het samenstellen van wijkteams, kreeg het bewonersbedrijf 2 wijkteams toegewezen als onderaannemer van zorg- en welzijnsorganisatie Dock. Het liefst zou het bewonersbedrijf zelf mee doen bij de aanbesteding, maar dat was nu nog een brug te ver. Naast ondersteuning aan de wijkteams, doet het bewonersbedrijf onderhoudswerkzaamheden voor een woningcorporatie, zijn er afvalprojecten opgestart en onderhouden de bewoners een buurttuin. Ook het 'werken aan werk' is met begeleiding van 30 langdurig werklozen een van de pijlers van het buurtbedrijf.
- De gemeente Amsterdam heeft goede en slechte voorbeelden. In zuid/oost-Amsterdam is een park volledig in beheer van inwoners. Bij een ander park staat nu het verzoek uit om het beheer over te dragen aan inwoners, maar zal de eerste stap waarschijnlijk een vorm van mede-beheer worden. Dit heeft onder andere te maken met de vakafdelingen bij de gemeente die terughoudend zijn hierin. In Amsterdam hebben ze verder nog geen problemen gehad met aanbestedingsprocedures omdat de meeste initiatieven onder de aanbestedingsdrempel lagen. In Amsterdam helpt het dat de verantwoordelijke collega's intern in de organisatie een groot netwerk hebben. Daarmee hebben ze toegang tot de juiste namen op veel afdelingen. Ze zetten daarmee de juiste mensen bij elkaar, stellen de juiste vragen en laten collega's inzien dat het een samenwerkingsvraagstuk is. Het vraagt wel een andere werkwijze en houding van

ambtenaren. Het gaat om beleid-overstijgend met elkaar praten over initiatieven. Ze beamen wel dat het uitdaagrecht ingewikkeld is, ook omdat inwoners vaak niet goed beseffen wát ze aan het 'challengen' zijn. Verder zien ze voornamelijk dat inwoners zich al gehoord voelen als ze aan tafel zitten, hun stem mogen laten horen en mogen samenwerken. De winst viel verder niet echt uit te drukken in tijd of geld. Echter noemde een collega dat er verschillende partijen in de stad zijn die incidenteel gefinancierd worden door de gemeente en dat daar veel collega's mee bezig zijn. Partijen vragen jaar op jaar om geld bij verschillende potjes. Door zo'n partij één structurele geldstroom te geven, bespaar je zeker op alle mensen die zijn aangehaakt en hun uren. Degene had het over wel 15 mensen die soms betrokken zijn bij een bepaalde partij en hun financiering.

LOKALE VOORBEELDEN

Naast landelijke voorbeelden is er bij de naastgelegen gemeenten Losser en Hengelo uitgevraagd wat daar gebeurt op het gebied van het uitdaagrecht. En er is in kaart gebracht wat er in onze eigen gemeente gebeurt.

Gemeente Losser – Pak an, Pak over!

In gemeente Losser heeft de gemeente samen met de dorpsraden het proces voor het uitdaagrecht ingericht en hen de kar laten trekken. Dit proces van het uitdaagrecht heet 'Pak an, pak over'. In dit proces moet de inwoner die de gemeente wil uitdagen eerst langs de dorpsraad met haar verzoek. De dorpsraad beoordeelt het verzoek op levensvatbaarheid. Daarna adviseert de dorpsraad om het verzoek bij de gemeente in te dienen. De gemeente adviseert op haar beurt over het verzoek en gaat samen met de uitdager en de dorpsraad bij elkaar zitten om een uitvoeringsteam samen te stellen voor een uitvoeringsplan.

Het eerste initiatief van Pak an, pak over was in Glane waar inwoners verzochten de Glanergrensweg af te sluiten. Dit leverde veel conflict op in het dorp, want een agrariër had deze weg wel nodig. Ook veel inwoners waren het niet eens met deze afsluiting, waardoor ze zich tegen de initiatiefnemer gingen keren. Het leverde ook veel problemen op in de dorpsraad. Het idee werd wel gehonoreerd, maar kwam uiteindelijk bij de bezwaarschriftencommissie terecht. De weg is toch niet afgesloten en daarmee was het verzoek afgerond. Losser heeft hier geleerd dat het afsluiten van wegen geen makkelijke initiatieven zijn. Een vervelende nasmaak is ook dat het dorp Glane nu negatiever over de gemeente denkt.

Intern bij gemeente Losser vindt veel weerstand plaats met betrekking tot het uitdaagrecht. Collega's vinden het gedoe om taken aan inwoners over te laten. Ze doen het liever zelf.

Wat na een kennismaking de opvatting over Pak an, pak en haar initiatieven is, is dat de initiatieven niet volledig onder het uitdaagrecht vallen of zo genoemd kunnen worden. Het zijn initiatieven waarbij inwoners een idee hebben en hulp nodig hebben van de gemeente. Daarbij ondersteunt de gemeente de inwoners zoveel als ze kan en probeert ze niet het initiatief over te nemen. Toch zijn inwoners niet in staat of voelen ze niet de behoefte om een taak/initiatief volledig zelf uit te voeren.

Gemeente Hengelo – Prins Bernhard Plantsoen

Gemeente Hengelo ontving in 2018 een aanvraag van een ondernemer met het verzoek tot volledig beheer van de Prins Bernhard Plantsoen. Daarbij maken ze gebruik van het uitdaagrecht (R2C). In zijn aanvraag vraagt de uitdager volledig budget aan voor beheer, onderhoud en toezicht. De gemeente gaat serieus op de aanvraag in, maar geeft aan dat specialistisch onderhoud en beheer door de gemeente gedaan blijft worden. Ook kan de uitdager geen volledig toezicht uitvoeren zoals handhaving en politie en verwacht de gemeente enkel eerstelijns

toezicht van de uitdager. Om deze redenen kan de uitdager niet de taken volledig overnemen waar hij met zijn uitdaagrecht om vroeg en krijgt hij ook niet het volledige budget. In 2021 werd duidelijk dat volledig beheer geen optie was omdat de gemeente zat met de aanschaf van specifieke apparatuur en de inzet van professionals wat niet rendabel te maken was (zoals waterbeheer). Na een memo in 2021 en gesprekken die daaromheen zijn gevoerd, is de overeenkomst gewijzigd. Het werd maatwerk en de uitdager voelde zich wel gehoord. De betrokken ambtenaar bij gemeente Hengelo vond het een taai proces en vond het uiteindelijk niet duidelijk of het helemaal R2C was of dat het een variant van maatschappelijk verantwoord ondernemen was.

Gemeente Enschede

In gemeente Enschede zijn momenteel nog geen voorbeelden van het uitdaagrecht waarbij inwoners een verzoek hebben ingediend om de gemeente uit te dagen. Om dit te achterhalen, is uitvraag gedaan bij verschillende afdelingen naar voorbeelden van uitdaagrecht. In deze paragraaf worden diverse voorbeelden genoemd van initiatieven die in de buurt komen van het uitdaagrecht, maar die het niet precies zijn. Hiermee wordt aangetoond dat inwoners veel initiatief tonen om hun buurt of straat mooier en veiliger te maken en ze daarin goed worden ondersteund door onze collega's. Ook wordt duidelijker waar collega's tegenaan lopen bij initiatieven die in de buurt komen van het uitdaagrecht en hoe ze tegen het uitdaagrecht aan kijken.

STADSDEELBEHEER

Wanneer men het over het uitdaagrecht heeft, komen al gauw voorbeelden uit de openbare ruimte naar voren. In veel van de gevallen van het uitdaagrecht gaat het om onderhoud en beheer dat door inwoners is overgenomen van de gemeente. Om te kijken of dit in Enschede speelt, zijn wijkbeheerders en teamleiders van de afdeling Stadsdeelbeheer gevraagd naar hun ervaringen en voorbeelden.

VOORBEELDEN VAN INITIATIEVEN BIJ STADSDEELBEHEER

- Bij het appartementencomplex Hof van Baurichter in Enschede wordt het beheer van een groenvak volledig door bewoners gedaan. Dit groenvak was aan vervanging toe en zou omgevormd worden naar gazon, maar is opnieuw aangeplant met als voorwaarde dat gemeente Enschede het onderhoud door de bewoners laat doen. Mocht dit geen succes blijken, zal de gemeente het alsnog omvormen naar gazon. Dit is echter in de afgelopen jaren door andere inzichten, zoals biodiversiteit, niet meer aan de orde.
- 26 leilindes in de J.H. Boschstraat worden jaarlijks gesnoeid door de bewoners. Ze zijn ooit aangeplant vanwege noodzakelijke vervanging van hemelbomen onder de voorwaarde dat ze hier zelf gaan snoeien.
- Een groep bewoners in het Veldhof doet het onderhoud van hun straat. De straat Mariëndaal heeft het hele maaibeheer van de gemeente overgenomen waarbij de gemeente een maaimachine heeft geschonken.
- In stadsdeel Centrum zijn er 16 vrijwilligers die regelmatig het zwerfvuil opruimen in de openbare ruimte waarbij sommige vrijwilligers ook in het buitengebied lopen. Zij worden door de gemeente gefaciliteerd met een zwerfvuilprikker, vuilniszakken en af en toe een bezem en schoffel. In verschillende wijken wordt dit door Stadsdeelbeheer gefaciliteerd en wordt de rommel van het onderhoud afgevoerd door de gemeente. Een aantal vrijwilligers krijgen af en toe een vergoeding. De vrijwilligers krijgen van de gemeente rond de kerstdagen ook een kleine attentie voor hun inzet. Het ophalen van afval bespaart de gemeente geen kosten. Wél draagt het bij aan meer bewustwording op afval.

- Aan de Leliestraat is een moestuin (de Lelie) ingericht door Stadsdeelbeheer en de wijkcommissie en volledig in beheer bij bewoners. Stadsdeelbeheer heeft destijds de basis aangelegd met de grond en levering van oude tegels. De aanleg ervan is door de bewoners gebeurd. Jaarlijks levert de gemeente houtsnippers aan de moestuin paden aan te leggen/bij te werken. Dit voeren de bewoners verder zelf uit.
- Bij de Robsonstraat was altijd een moestuin toen dit bouwplan nog een braakliggend stuk grond was van Domijn. De wijk is ingericht waarbij de moestuin op grond van Domijn is ingericht midden tussen de openbare ruimte van de gemeente. Stadsdeelbeheer ondersteunt ook hier in het leveren van houtsnippers voor de paden. Hier is ook de wijkraad nauw betrokken bij de uitgifte en dergelijke.
- In de S.N. Menkostraat is er een lange strook groen, opgedeeld in 8 stukken, dat al ongeveer 8 jaar onderhouden wordt door de buurt. De gemeente heeft destijds op verzoek van de bewoners aan deze groenstrook een gazon en heg ingeplant, maar is daarna door de bewoners onderhouden. Hier krijgen ze geen bedrag voor en zit een eigen belang in. Door het gazon en de heg lijkt hun eigen tuin een stuk groter. Het is geen vorm van uitdaagrecht, maar wel een initiatief van inwoners die een stuk grond willen onderhouden.
- In Enschede-Zuid hebben bewoners en gebruikers van de Bijenhoek, ter hoogte van de Brandijzerhoek, een stichting opgericht waarbij ze dit stuk openbare ruimte als moes- en pluktuin hebben ingericht. Beheer, onderhoud en exploitatie liggen in zijn geheel bij de stichting. Hier krijgen ze geen geld van de gemeente voor.
- De gemeente heeft Stadsboerderij de Wesseler in bezit. In Stadsboerderij de Wesseler is ruimte voor verschillende instanties als reclassering, Tactus, Bureau Halt, etc. Cliënten van deze instanties doen het onderhoud van het park. Omdat dit andere partijen zijn dan waar Stadsdeelbeheer mee van doen heeft, heeft een afdeling binnen de gemeente een deel van het onderhoud van het Wesselerbrinkpark overgenomen van . Zij verzorgen de afspraken met de partijen en hun cliënten.
- In de Jan Tooropstraat beheert de buurt een aantal plantvakken en de omgeving. Voor dit beheer is een convenant met de wethouder gemaakt.
- In Enschede zijn er meerdere 'geveltuintjes' waar de inwoners het onderhoud van doen. Dit zijn smalle stroken met planten en bloemen langs een gevel, muur of schutting van een huis of gebouw. Inwoners kunnen deze geveltuintjes onderhouden en daarvoor een klein subsidiebedrag ontvangen. Deze geveltuinen zijn stukken grond van de gemeente, maar het onderhoud daarvan door inwoners wordt aangemoedigd vanuit de gemeente.
- Aan de Janninksweg zijn 15 jaar geleden groenvakken heringericht. De voorwaarde was dat meerdere bewoners erachter stonden voor meer beplanting en zelf het onderhoud zouden doen. Wijkbeheer stelde toen voor dat als het niet lukte, dat het weer gras werd. Dit is 15 jaar goed gegaan.
- In de Jan Harm Boschstraat snoeien inwoners sinds 2009 zelf de leilindes. Dit gaat nog steeds goed.
- In Enschede zijn verschillende moestuinen die gefaciliteerd worden door de gemeente. Een keer per jaar regelt de gemeente houtsnippers, daarna is het aan de inwoner om de houtsnippers aan te brengen en de moestuinen te onderhouden.
- In het centrum van Enschede wordt het Boerenkerkhof onderhouden door inwoners. Daarnaast is er nog een groep inwoners in Enschede die een begraafplaats onderhoudt. Deze groepen groeien in vrijwilligers en werken veel samen met elkaar. Ze gebruiken hetzelfde materiaal en kijken gezamenlijk naar subsidies. Ook wordt met scholen bloembollenacties georganiseerd voor het onderhoud.

ERVARINGEN VAN WIJKBEHEERDERS IN ENSCHEDE

Na wijkbeheerders uit alle 5 de stadsdelen te hebben gesproken, is een goed beeld ontstaan van de initiatieven in de stadsdelen. Ook is een beeld gevormd van hoe wijkbeheerders het ervaren wanneer inwoners het onderhoud willen overnemen of waar ze tegenaan lopen wanneer een initiatief zich voordoet.

Wijkbeheerders ervaren dat inwoners van verschillende wijken, buurten of straten het onderhoud willen doen. Stadsdeelbeheer faciliteert inwoners regelmatig met gereedschap, hesjes en het ophalen van afval van het onderhoud wanneer zij onderhoudstaken op zich willen nemen.

De wijkbeheerders geven aan dat wetgeving het wel lastig maakt om inwoners groter onderhoud laten doen, bijvoorbeeld door veiligheidsmaatregelen die bij het onderhoud komen kijken. Zo is ook het verzoek van Boekelo om het onderhoud over te nemen van de gemeente gestrand op juridische zaken. Hierdoor komt het onderhoud door inwoners neer op onkruid plukken, maaien en aanplanten.

Naast regelgeving dat groter onderhoud door inwoners tegenhoudt, willen inwoners veelal zelf ook geen groter onderhoud plegen. De kleinere taken op het gebied van onderhoud is vaak al voldoende. De behoefte om meer of groter onderhoud (structureel) uit te voeren, leeft volgens de wijkbeheerders niet bij de inwoners. Dat was vroeger wel aanzienlijk meer, geven ze aan. Zo is de samenhang onder de inwoners niet meer te vergelijken met de samenhang van 20 jaar terug. Mensen zijn individueler en voornamelijk in het centrum loopt de samenhang onderling erg terug. Het kleine onderhoud is vaak eigenbelang waarbij inwoners hun straat wat netter willen hebben en ze het daarnaast gezellig vinden om af en toe met buurtbewoners wat samen te doen. Het is dus ook vaak een kwestie van sociale cohesie volgens de stadsdeelbeheerders. Maar dus niet zoveel als vroeger.

Daarnaast maken verschillende culturen in een straat of wijk de samenwerking onder inwoners het opzetten van initiatieven ook lastiger. De één onderhoudt liever zijn eigen tuin dan dat ze dat samen oppakken of extra grond willen onderhouden.

Wijkbeheerders zien ook verschil in de stadsdelen wat de pleintjes/hofjes waar inwoners aan wonen. Dit leent zich volgens hen juist erg goed om te participeren en samen onderhoud te plegen. Er is daar een groter gezamenlijk belang dan in een lange straat. In Zuid-Enschede werkte dit lange tijd erg goed en waren inwoners erg welwillend om hun pleintjes zelf te onderhouden. Echter was idee in Noord-Enschede juist niet zo populair. Een wijkbeheerder in Noord-Enschede had aan inwoners van Het Roombeekhofje gevraagd of zij niet hetzelfde wilden doen als in Zuid-Enschede, om met de bewoners van het hofje de gezamenlijke tuin te onderhouden. Deze inwoners wilden dit echter niet. Hiermee proberen de wijkbeheerders aan te tonen dat niet iedere inwoner en elk hofje dezelfde wensen hebben.

Inwoners doen ook wel eens een beroep op het wijkbudget om materiaal voor onderhoud aan te schaffen. Een nadeel van het gebruik van wijkbudget voor materialen voor onderhoud is dat er situaties kunnen ontstaan die niet aansluiten op het beleid van de gemeente. Via het wijkbudget is bijvoorbeeld door een wijk een maaier aangeschaft. Vervolgens werd met deze maaier veel groen gemaaid dat tegen het beleid van biodiversiteit van de gemeente ingaat. Daarnaast hebben wijkbeheerders ook aanvragen via het wijkbudget gehad voor het rooien van

een veldje. Hierdoor zijn kabels kapot gegaan en was een kraan niet veilig en ging lekken. Hierdoor is de voorwaarde ontstaan dat wijkbeheerders zelf een factuur en bedrijf aanleveren. Aanvragen via het wijkbudget vinden wijkbeheerders daarom lastig om mee om te gaan. Het is geld van de wijk dat is toegekend aan haar inwoners en waar ze niet moeilijk over willen doen.

De wijkbeheerders gaven ook aan dat de continuïteit van het onderhoud door bewoners een beperking is. Ondanks enthousiaste inwoners die graag het onderhoud van hun straat of buurt willen doen en het initiatief nemen, is het lastig continuïteit te realiseren en het onderhoud jarenlang goed uit te voeren. Dit heeft onder andere te maken met initiatiefnemers die verhuizen. Een goed voorbeeld hiervan is de Stentorlaan in Glanerbrug. Het onderhoud van deze buurt ligt al meer dan 25 jaar bij de bewoners. De grond is destijds ook bij de bewoners komen te liggen en is niet van de gemeente. Waar het in het begin goed ging met enthousiaste bewoners, wordt het nu al jaren niet goed meer onderhouden. Het onderhoud is verwaarloosd. De wijkbeheerders geven ook aan dat inwoners bijvoorbeeld geen water willen geven wanneer het wekenlang erg heet is. Ze moeten dan met hun eigen water sproeien. Of wanneer bewoners op vakantie gaan, raakt een stuk grond gauw verwaarloosd.

Beheer dat niet door inwoners gebeurt, maar door ondernemers verloopt daarentegen een stuk beter. Veel ondernemers en bedrijventerreinen verzoeken de gemeente om het onderhoud door hen te laten doen. Zij krijgen dan ook geld toe van de gemeente voor het onderhoud. Wat stadsdeelbeheerders ervaren of vermoeden is dat deze ondernemers en bedrijventerreinen vaak zelf nog een bedrag erbij doen, bovenop het bedrag dat de gemeente ze geeft. Daardoor zien deze bedrijventerreinen er strak uit. Zoals de bedrijventerreinen de Marssteden, het Transportcentrum en het Josink Es.

Een positief aspect van zulke initiatieven dat de wijkbeheerders zien, is dat inwoners zo sneller nieuwe mensen leren kennen en ze de gemeente/wijkbeheerders beter weten te vinden. Voor inwoners zijn wijkbeheerders makkelijker aanspreekbaar en zichtbaarder op momenten waarop initiatieven plaatsvinden. Wanneer inwoners en wijkbeheerders elkaar ontmoeten bij initiatieven, kunnen andere projecten en initiatieven ook makkelijk informeel gedeeld worden. Wijkbeheerders kunnen het ter plekke toelichten. Deze initiatieven, acties of andere momenten genereren veel bijvangst.

ADVISEURS BEWONERSINITIATIEVEN

De adviseurs bewonersinitiatieven ondersteunen initiatieven van inwoners die wijkbudget aanvragen. Initiatieven die nog niet goed verwoord zijn of misschien iets anders nodig hebben dan (alleen) geld, worden opgepakt door de adviseurs. Bij hen komen maandelijks veel initiatieven voorbij van inwoners uit heel de stad en ze hebben veel contacten in de stadsdelen en met andere afdelingen.

Bij de adviseurs bewonersinitiatieven is in de afgelopen jaren geen concreet verzoek van het uitdaagrecht binnengekomen. Vroeger was er wel budget voor het uitdaagrecht, maar dat is wegbezuinigd. Het wijkbudget is niet bestemd voor aanvragen van het uitdaagrecht.

In hun functie zijn ze veelal in de stadsdelen aan het werk. Doordat ze nauw contact hebben met Stadsdeelmanagement en zien ze weleens initiatieven voorbijkomen waarbij inwoners onderhoud of beheer

hebben overgenomen van de gemeente. Zo zijn er in stadsdeel West zijn ooit convenanten afgesloten met inwoners voor bepaald onderhoud. Dat is 2 jaar goed gegaan, daarna heeft de gemeente het uiteindelijk weer overgenomen.

In stadsdeel Noord wordt Buurthuis Bijen beheerd door bewoners. Dat valt onder een andere bepaalde regeling. In stadsdeel Oost is er een buurthuis betaald met de inzet van vrijwilligers. Liep in het begin goed en nu loopt dat niet meer zo goed. Dat zijn voorbeelden die ze benoemen die in de buurt komen van/iets weg hebben van het uitdaagrecht. Puur uitdaagrecht is het echter niet.

De adviseurs zien wel initiatieven die spelen in de stad, maar achten het uitdaagrecht als erg lastig om op te tuigen. Het is de vraag wie het intern zou kunnen/moeten oppakken en aanjagen, maar ze merken ook dat inwoners geen behoefte hebben aan grotere of andere taken dan bijvoorbeeld onderhoud.

SOCIAAL DOMEIN

Ook bij de afdeling sociaal domein is uitgevraagd of daar ooit inwoners de gemeente hebben uitgedaagd. Het kan namelijk voorkomen dat inwoners bepaalde zorg willen overnemen in hun buurt en verwachten het beter en goedkoper te kunnen doen.

Binnen het sociaal domein is weleens besproken dat collectieven op buurtniveau de zorg beter kunnen oppakken dan grotere zorgorganisaties. Helaas kwam op dat idee niks binnen. Er zijn (groepen) inwoners opgestaan die dat wilden. Doordat onder andere hierop niks binnenkwam bij de afdeling, is het budget voor uitdaagrecht gehalveerd in de zomernota van 2018.

Wat er wel enigszins in Enschede speelt op het gebied van zorg overnemen via het uitdaagrecht, zijn de speeltuinen. Dit zijn algemene voorzieningen die zijn overgenomen door de Stichting Enschedese Speeltuinen (SES). Uitdaagrecht is het niet te noemen. De gemeente is niet uitgedaagd door de partij omdat zij het beter of goedkoper wilden uitvoeren.

Wat verder een reden kan zijn dat verzoeken voor het uitdaagrecht niet bij sociaal domein binnenkomen, is dat inwoners zich gauw sneller melden bij de stadsdelen. Daar zitten de wijkregisseurs, en wijkwelzijn. Het sociaal domein werkt meer met partnerorganisaties en regelt subsidieverzoeken bij grotere initiatieven van deze organisaties.

BEPERKINGEN VAN HET UITDAAGRECHT

Los van de ervaringen van collega's bij de gemeente en de beperkingen die zij bij het uitdaagrecht zien en/of ervaren, zijn er een aantal beperkingen vanuit literatuuronderzoek te noemen. Bij onderstaande beperkingen van het uitdaagrecht worden ook mogelijke oplossingen genoemd:

- **Spontaniteit**
De gemeente kiest vaak voor meerjarige contracten met professionele organisaties. Dat maakt het lastig om tussentijds aanpassingen te doen. Dit maakt het moeilijk om ruimte te vinden voor een burgerinitiatief.
 - **Mogelijke oplossingen:**
Een deel van het budget reserveren voor initiatieven die tussendoor kunnen komen.
Communicatie vooraf waarbij inwoners uitgenodigd worden mee te doen bij een aanbesteding.
De mogelijkheid creëren om tussentijds overeenkomsten te kunnen opzeggen voor burgerinitiatieven.
- **Kwaliteit**
Bij publieke diensten horen bepaalde kwaliteitseisen. Hoe kan gegarandeerd worden dat burgerinitiatieven aan de gewenste kwaliteitseisen van publieke diensten voldoen?
 - **Mogelijke oplossingen:**
Algemene kwaliteitseisen formuleren waar initiatieven aan moeten voldoen. Een bepaald aantal handtekeningen van inwoners ophalen voor kwaliteitseisen
- **Continuïteit**
Burgerinitiatieven berusten veelal op een ('toevallige') samenwerking van mensen die elkaar kennen. Dat samenwerkingsverband kan uiteenvallen als mensen verhuizen of afhaken. Hoe kan ervoor zorgen dat continuïteit geborgd wordt?
 - **Mogelijke oplossingen:**
Mogelijk samenwerkingsverband eisen, zoals het oprichten van een vereniging of stichting.
Garantie van een professionele aanbieder
- **Begeleiding**
In de praktijk blijken goede ideeën vaak gesmoord te worden in de beginfase, waarin initiatiefnemers uitvinden aan welke gemeentelijke eisen moet worden voldaan. De tijd die aan zulke 'bijzaken' moet worden besteed, is redelijk hoog. Dit bevordert de motivatie onder ambtenaren over het algemeen niet. Moet begeleiding georganiseerd worden? Zo ja, hoe moet dat georganiseerd worden en/of kan voorkomen worden dat men vastloopt in valkuilen?
 - **Mogelijke oplossingen:**

Loket of ondersteuningsstructuur voor begeleiding organiseren. Uitwisseling van ervaringen tussen verschillende initiatieven organiseren

- Verantwoording

Het mooie van initiatieven van onderop is dat ze de logica van de burger volgen en niet die van (logge) organisaties. Maar als ze de gemeente uitdagen dat ze zaken beter kunnen organiseren, dienen ze wel tot op zekere hoogte zich te voegen naar de werkwijze van de gemeente. Hoe kan ervoor gezorgd worden dat burgerinitiatieven verantwoording afleggen, zonder opgezaagd te worden met bureaucratische lasten?

- Mogelijke oplossingen:

Algemene regels of structuur opstellen voor verantwoording

- Klachten

Het is lastig als een inwoner niet tevreden is over een initiatief van een andere inwoner die degene persoonlijk kent. De relaties tussen buurtbewoners en initiatiefnemers is heel direct en daarbij heeft het indienen van een klacht directe gevolgen voor de relatie. Waar kunnen mensen terecht als ze klachten hebben over een burgerinitiatief?

- Mogelijke oplossingen:

(Lokale) ombudsfunctie

- Publiek debat

Burgerinitiatieven zijn een belangrijke uiting van wat er leeft in de samenleving. Voor de gemeente is het daarom van belang deze initiatieven serieus te nemen. Hoe kan ervoor gezorgd worden dat burgerinitiatieven niet stilletjes binnen de muren van het stadhuis worden 'afgeserveerd'?

- Mogelijke oplossingen:

Burgerinitiatieven beoordelen met externe partijen. Openlijk en transparant reageren, bijvoorbeeld via een website

Naast bovengenoemde beperkingen en mogelijke oplossingen daaropvolgend, zijn er verder nog een aantal voorwaarden voor het uitvoeren van het uitdaagrecht:

- Een uitnodigende en meedenkende houding van ambtenaren
- Gelijkwaardige informatie voor alle partijen is een vereiste
- Minder regels en procedures, oftewel bureaucratie, om te kunnen experimenteren
- Met het uitdaagrecht niet de verwachting hebben kosten te besparen, maar met het uitdaagrecht in te zetten op kwaliteit en betrokkenheid.
- Actieve kennisgeving van het uitdaagrecht

KRITIEK OP HET

UITDAAGRECHT

NEDERLANDSE VERENIGING VOOR RAADSLEDEN

In een artikel op de website van de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden wordt kritiek geuit het uitdaagrecht. Het uitdaagrecht kan namelijk botsen met de kaderstellende rol van de raad. Daarnaast is het uitdaagrecht geen inclusief instrument. Zie daarvoor hieronder de redenering van Marcel Boogers, hoogleraar Democratie en Transitie:

“Het nadeel van het uitdaagrecht is dat de grootste groep inwoners er nauwelijks gebruik van maakt. Voornamelijk oudere, theoretisch geschoolde inwoners met kennis van het reilen en zeilen van de gemeente maken er gebruik van. En daarom moeten de gemeenteraad, burgemeester en wethouders ervoor zorgen dat een grotere groep inwoners gebruik gaat maken van het uitdaagrecht. Het is een groot voordeel van het uitdaagrecht dat inwoners meer te weten komen over hoe het werk bij de gemeente eraan toe gaat. Mensen begrijpen de complexiteit van besluitvorming en belangenafweging beter als ze er rechtstreeks bij betrokken zijn.”

WET VERSTERKING PARTICIPATIE OP DECENTRAAL NIVEAU

Op 21 september 2022 werd een wijziging ingediend door de participatieverordening en het uitdaagrecht van inwoners en maatschappelijke partijen. Er werd gevraagd om de inspraakverordening te verbreden naar een participatieverordening en het uitdaagrecht voor inwoners en partijen te verankeren. Het wetsvoorstel is op 26 oktober 2023 aangenomen door de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel regelt dat iedere gemeente, provincie en elk waterschap en openbaar lichaam de voorwaarden bepaalt waaronder inwoners en maatschappelijke partijen taken van het bestuursorgaan kunnen uitvoeren. Van overheden wordt hiermee gevraagd aan te geven hoe zij invulling geven aan het uitdaagrecht. Het is aan het de overheden om te kiezen of een aanvraag van het uitdaagrecht gedetailleerd of op hoofdlijnen vormgegeven moet worden.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) publiceerde op 30 november 2023, vlak na het aangenomen wetsvoorstel, een rapport genaamd “Grip. Het maatschappelijke belang van persoonlijke controle”. In dit rapport staat de volgende passage wat het uitdaagrecht:

“In dat licht is er reden voor enige terughoudendheid rond de al jaren populaire pleidooien voor meer burgerparticipatie en interactieve beleidsvorming. Deze initiatieven zijn doorgaans goed nieuws voor die beschikken over de tijd en capaciteiten om hieraan effectief deel te nemen – de zogenoemde participatie-elite van vaak wat oudere en beter opgeleide mannen, doorgaans met een Nederlandse achtergrond. Voor hen betekenen deze initiatieven méér grip op wat er gebeurt. Dergelijke initiatieven zijn echter minder geschikt voor die niet de tijd hebben om, naast werk, partner, kinderen en andere verplichtingen, zich ook hiermee bezig te houden. En ze zijn ook geen goed nieuws voor die niet goed zijn toegerust voor een effectieve deelname aan zulke trajecten, vaak mensen met een praktische opleiding of een migratieachtergrond. Steeds weer doen nieuwe generaties beleidsmakers en communicatieadviseurs oprechte pogingen om deze toch te betrekken, maar dat blijft zeer lastig. Misschien wordt het tijd om deze waarheid onder ogen te zien: bepaalde groepen zijn meer gebaat bij een goed functionerende representatieve democratie met competente volksvertegenwoordigers die effectief voor hun

belangen opkomen, en die professioneel tegenspel kunnen leveren aan de mondiger . Voor deze groepen betekent meer participatieve democratie juist minder grip op wat er gebeurt.”

Uit de passage van het rapport en de rede van hoogleraar Marcel Boogers komt naar voren dat het uitdaagrecht niet praktisch en inclusief is. Hoewel de gedachte achter het uitdaagrecht mooi en goed bedoeld is, gaat het niet veel oplossen.

VRAGEN

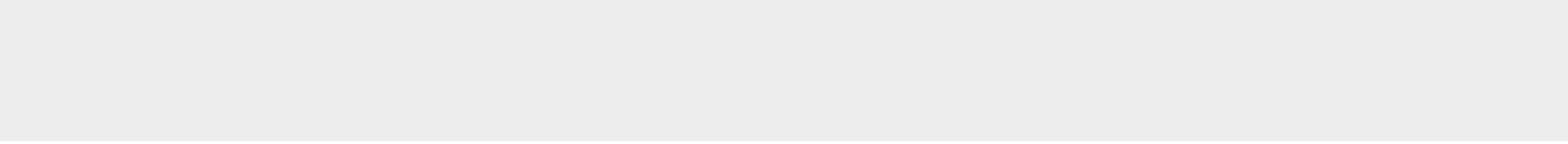
Volgens de Routeplanner RtC is het aan raadsleden de taak om een antwoord te formuleren op de volgende vragen:

- Welke ruimte wordt initiatiefnemers geboden en op welke terreinen willen raadsleden zelf mandaat houden?
- Welke veranderingen moet de ambtelijke organisatie doormaken om voorbereid te zijn op het uitdaagrecht?
- Welk beeld hebben raadsleden van de veranderende relatie tussen initiatieven uit de samenleving en de positie van de gemeente?

BRONNEN

Voor dit stuk zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- https://uitdaagrecht.nl/images/pdf/Tilburg-Resultaten-onderzoek-Right_to_challenge.pdf
- <https://vng.nl/artikelen/wat-is-het-right-to-challenge-en-waar-komt-het-vandaan>
- Nader voorlopig verslag (eerstekamer.nl)
- <https://www.eerstekamer.nl/9370000/1/j9vvkfj6b325az/vm7oepezqfvo/f=y.pdf>
- <https://www.raadsleden.nl/actueel/nieuws/uitdaagrecht-een-uitdaging-voor-inwoners-en-raadsleden/>
- https://www.uitdaagrecht.nl/images/pdf/Routeplanner_Right_to_Challenge-LR.pdf

Teksten Participatieteam gemeente Enschede

Datum 26-03-2025

Aan dit document kunnen geen rechten worden ontleend

ENSCHUDE